

اثر تبعیض بر نرخ رشد بخش کشاورزی استانهای کشور (رهیافت پانل دیتا)

محمد رضا قناعت و محمد آقاپور صباغی^۱
aghapoor@ut.ac.ir

چکیده

بر اساس نظریه‌های جدید رشد، چگونگی حکمرانی در زمینه‌های مختلف بر رشد و توسعه کشورها اثرگذار است. بخش مهمی از این اثرگذاری در اعمال تبعیض در تخصیص بودجه بین استانی است. این پژوهش با هدف تبیین اثر تبعیض استانی بر رشد بخش کشاورزی طراحی شده است. الگوی اقتصادسنجی با استفاده از اطلاعات سال‌های ۹۲-۱۳۸۵ با بهره‌گیری از رهیافت پانل برآورد شد و شاخص‌های تبعیض بر پایه نیاز و استعداد استان‌های کشور محاسبه شده‌اند. نتیجه اصلی این است که تبعیض به سود استان‌های بهره‌مند، بر رشد بخش کشاورزی اثر مثبت و معنی‌داری دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد تخصیص بودجه بر اساس استعدادهای هر استان نسبت به تخصیص بر اساس نیاز، عامل موثرتری در جهت تقویت رشد بخش کشاورزی در بین استان‌های کشور است. لذا پیشنهاد می‌شود در تخصیص بودجه استان‌ها نیازها و استعدادهای هر استان در جهت دستیابی به رشد و توسعه متوازن بخش کشاورزی مورد توجه قرار گیرد.

طبقه بندی JEL: R13، C23، O13

کلیدواژه‌گان: تخصیص بودجه، رشد، شاخص تبعیض، پانل دیتا، همگرایی اقتصادی

۱- به ترتیب دانشجوی و استادیار گروه مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

مقدمه

مسئله تفاوت های منطقه‌ای از جمله موضوعات مورد علاقه برای سیاستگذاران، برنامه ریزان و اندیشمندان دانشگاهی است. برنامه ریزان، با تاکید بر این تفاوتها میکوشند تا با اجرای برنامه‌های متعدد محرومیت زدایی و گسترش همه جانبه جنبه های مثبت توسعه یافتگی، از میزان نابرابری‌ها و عدم تعادل‌ها بکاهند. (گوسچین، ۲۰۱۶). از این رو همگرایی اقتصادی به عنوان عاملی در جهت توسعه و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه از طریق اثرگذاری بر رفاه شناسایی شده است. این همگرایی به صورت حذف تبعیض‌های بین مناطق تعریف می‌شود (مارینو، ۲۰۱۵). از دیدگاه شایکوا حذف تبعیض بین مناطق می‌تواند انسجام اقتصادی را به همراه داشته باشد (شایکوا، ۲۰۱۱). گام نخست در این زمینه تدوین برنامه های کارآمد و منطبق بر واقعیت ها، دستیابی به هدف برتر عدالت اجتماعی و شناسایی شرایط موجود است. لذا سنجش و تحلیل پارامترهای اقتصادی صرفا در سطح ملی، موجب پنهان ماندن تفاوت‌های منطقه‌ای و عدم جهت گیری مناسب سیاست‌ها در راستای حل معضلات منطقه ای خواهد شد (شفر و همکاران، ۲۰۱۷). بررسی سطوح توسعه یافتگی نواحی مختلف و شناخت میزان کمبودها در نواحی مختلف از جمله مباحث مورد توجه در مسائل شهری و روستایی می باشد (نسترن و فاتحی، ۱۳۸۸). در کشورهای جهان سوم از جمله ایران، با توجه به ضرورت توسعه یکپارچه و متوازن، شناخت ویژگی های نواحی مختلف و نابرابری آنها، در برنامه ریزی، اساس کار محسوب می شود، زیرا در این کشورها هدف نهایی از تحلیل سیستم ناحیه ای توزیع مطلوب جمعیت و امکانات در سطح ناحیه ای است (بیات، ۱۳۸۸). در این راستا در قانون اساسی بند نهم اصل سه، دولت موظف به رفع تبعیض شده شده و در اصل ۴۸ این قانون استفاده از درآمدهای ملی در جهت کاهش تبعیض بین استانی مورد تاکید است. در اصل ۱۰۱ یکی از اهداف تشکیل شوراهای عالی استان، جلوگیری از تبعیض عنوان شده است. همچنین در سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران یکی از اهداف اقتصادی مهم، رفع فقر، فساد و تبعیض از جامعه قرار داده شده است (عزتی، ۱۳۹۲).

در ایران بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های سنتی و اصلی اقتصاد مطرح بوده و در زمینه ایجاد تولید، اشتغال، امنیت غذایی، دارا بودن مزیت نسبی و حضور در صحنه های بین المللی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. امنیت غذایی، اشتغالزایی و توسعه ملی سه نکته حائز اهمیت در بخش کشاورزی و اقتصاد ملی است که اگر در برنامه ریزیها و سیاستگذاران توجه کافی به آنها مبذول نگردد بی شک رفاه و سعادت جامعه آسیب خواهد دید. از اینرو در برنامه های توسعه ای کشور باید به ابزارهای رشد دهنده این بخش توجه و عنایت خاصی صورت پذیرد (اکبری و همکاران، ۱۳۹۰). بر پایه نظریه های رشد جدید، چگونه حکمرانی دولت ها در قالب تصمیم گیری و اجرای سیاست های مالی در بخش هزینه های دولتی از جمله مهمترین عوامل در رشد و توسعه بخش های مختلف اقتصادی، از جمله بخش کشاورزی می باشد. بدون شک تخصیص امکانات و منابع ملی با توجه به استعداد و نیازهای منطقه ای عاملی در جهت بهبود سرمایه های زیربنایی و رشد اقتصادی بخش کشاورز خواهد بود. در مطالعات مختلف به تحلیل اثرات تبعیض اقتصادی مناطق پرداخته شده است. شفر و همکاران در سال ۲۰۱۷ به بررسی تبعیض اقتصادی در بین مختلف ایالات کشور مکزیک و تاثیر آن بر رشد اقتصادی این کشور پرداخته اند. در این مطالعه بر اثر منفی تبعیض اقتصادی

بر رشد اقتصادی این کشور تاکید شده است. گوسچین در سال ۲۰۱۶ بر پایه شاخص های اقتصادی و اجتماعی به تحلیل نابرابری های مناطق در کشور رومانی پرداخته است. نتایج این تحقیق حاکی از گسترده تر شدن نابرابریها در این کشور در بازه مورد تحقیق می باشد. پیازا^۱ در سال ۲۰۱۱ در مطالعه ای تبعیض را عاملی در جهت کاهش توسعه اقتصادی معرفی می نماید. کاندلاریا و همکاران در سال ۲۰۰۹، نابرابری های منطقه ای را در چین در دو دهه، مورد بررسی قرار دادند. به اعتقاد آنها، منشاء اصلی رشد نابرابری ها، عوامل ساختاری و بلندمدت نظیر کیفیت نیروی کار، ساختار صنایع و موقعیت های جغرافیایی مناطق است. کونروی و دمومبیز^۳ در تحقیق در سال ۲۰۰۸ در بررسی تفاوت در تخصیص منابع منطقه ای بر رفاه اقتصادی در ۱۱ کشور آمریکای لاتین به این نتیجه رسیده اند که تفاوت در این ویژگی های منطقه ای بر رفاه اقتصادی کشورهای مورد مطالعه اثر گذار است. عزتی در تحقیقی در سال ۱۳۹۲ به بررسی تبعیض اقتصادی بین منطقه ای در ایران پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان میدهد که استان های خراسان رضوی، اردبیل و اصفهان سه استانی هستند که بیشترین تبعیض به ضرر آنها و سه استان خوزستان، بوشهر و خراسان شمالی سه استانی هستند که بیشترین تبعیض به نفع آنها اتفاق افتاده است. عزتی و همکاران در سال ۱۳۹۲ در بررسی اثر تبعیض اقتصادی بر رشد اقتصادی استان های کشور نتیجه گرفته اند که تبعیض به سود استان ها با ظرفیت بالا، بر رشد و توسعه اثر منفی دارد. ولی تبعیض به سود استان هایی که نیازهای انسانی بالایی دارند، اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد. شیخ بیگلو و همکاران در سال ۱۳۹۱ به تحلیل فضایی محرومیت و نابرابری های توسعه در شهرستان های ایران پرداخته اند. نتایج مطالعه نشان میدهد که ایران با مشکل نابرابری های منطقه ای مواجه است. به طوری که از میان ۳۳۶ شهرستان کشور، ۷۷ شهرستان در گروه نسبتاً محروم و محروم قرار می گیرند. ابراهیم زاده و همکاران در سال ۱۳۹۱ به تحلیل فضایی نابرابری های منطقه ای میان مناطق مرزی و مرکزی ایران پرداخته اند. نتایج این مطالعه نشان میدهد که درجه توسعه یافتگی در مناطق مرزی ۰/۰۵۷ و مناطق مرکزی ۰/۱۶۹ می باشد. در واقع می توان گفت مناطق مرکزی در ایران حدود ۳ برابر بیشتر از مناطق مرزی توسعه یافته تر است. توکلی نیا و شالی در سال ۱۳۹۱ به بررسی نابرابری های منطقه ای در ایران پرداخته اند. در این تحقیق برهم خوردن تعادل و توازن منطقه ای را یکی از موانع اصلی و مهم در روند توسعه ملی ذکر شده است. نتایج نشان میدهد که الگوی حاکم بر سازمان فضایی کشور از الگوی مراکز - پیرامون در توسعه منطقه ای پیروی کرده است. در مطالعه حاضر با توجه به اهمیت بخش کشاورزی سعی شده است تا ضمن بررسی شاخصهای کلان از متغیرهایی در جهت اندازه گیری تبعیض استان های کشور در بخش کشاورزی استفاده شود و تاثیر این تفاوت در بخش کشاورزی بر رشد اقتصادی استانها اندازه گیری شود.

مواد و روشها

به منظور بررسی اثر تبعیض منطقه ای بر رشد بخش کشاورزی، استفاده از الگوهای رشد درون زا مورد توجه قرار گرفته است. در الگوی مورد استفاده علاوه بر وارد کردن متغیرهای سرمایه و نیروی کار (به عنوان متغیرهای اصلی

1- Piazza, J.A. (2011)

3- Conroy, H. and G. Demombynes (2008)

الگوهای رشد درون زا)، متغیر تبعیض نیز در الگوها وارد شده است. در اصل ۴۸ قانون اساسی بر عدم تبعیض بین استانهای کشور بر پایه نیاز و ظرفیت تاکید شده است. بدین معنی که در این اصل تبعیض به معنی نداشتن سرمایه و امکانات بر پایه دو شاخص نیاز و استعداد معرفی شده است. بر این اساس این دو شاخص در اندازه گیری تبعیض بین استانی مدنظر قرار گرفته است.

$$y_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} + \beta_2 L_{it} + \beta_3 M1_{it} + \beta_4 M2_{it} \quad (1)$$

در رابطه فوق y_{it} بیانگر ارزش افزوده بخش کشاورزی، K_{it} موجودی سرمایه در زیر بخش کشاورزی، L_{it} نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی، $M1_{it}$ شاخص تبعیض بین استانی بر پایه نیاز و $M2_{it}$ شاخص تبعیض بر پایه استعداد می باشد. در ارتباط با متغیرهای فوق i بیانگر استان و t بیانگر زمان می باشد. با توجه به عدم وجود آمار مربوط به تبعیض در سطح استانی، شاخص های تبعیض بر اساس میزان تخصیص بودجه های جاری و عمرانی و توجه بر ظرفیت و استعداد استان های کشور محاسبه شده است. با توجه به تاکید مطالعه حاضر بر رشد بخش کشاورزی سعی شده است تا در برآورد نیازها و ظرفیت های استان های کشور علاوه بر در نظر گرفتن ویژگیهای کلان استانی، متغیرهایی نیز در ارتباط با بخش کشاورزی در سنجش درجه تبعیض بین استانی مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۱. شاخص های تبعیض بین استانی بر پایه استعداد و نیاز استان ها

شاخص های تبعیض بر اساس استعداد	شاخص های تبعیض بر اساس نیاز
نسبت هزینه های جاری در هر استان از کل هزینه های جاری کشور / نسبت جمعیت استانی به جمعیت کل کشور	نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت نرخ بیکاری هر استان از نرخ بیکاری کل کشور
نسبت هزینه های عمرانی در هر استان از کل هزینه های عمرانی کشور / نسبت جمعیت هر استان به جمعیت کل کشور	نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت نرخ بیکاری هر استان از نرخ بیکاری کل کشور.
نسبت هزینه های جاری در هر استان از کل هزینه های جاری کشور / نسبت جمعیت استانی به جمعیت کل کشور	نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت نرخ بیسوادی هر استان از نرخ بیسوادی کل کشور
نسبت هزینه های عمرانی در هر استان از کل هزینه های عمرانی کشور / نسبت وسعت هر استان از کل وسعت کشور	نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت تعداد خسارت در بخش کشاورزی هر استان از کل تعداد خسارت در بخش کشاورزی کشور
نسبت هزینه جاری هر استان به کل هزینه جاری کشور / نسبت تعداد ادوات کشاورزی هر استان از کل ادوات بخش کشاورزی	نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت تعداد خسارت در بخش کشاورزی هر استان تقسیم بر کل تعداد خسارت در بخش کشاورزی کشور.

نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت تغییرات کاربری غیرمجاز در بخش کشاورزی هر استان از کل تغییرات کاربری غیرمجاز بخش کشاورزی کشور

نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت تغییرات کاربری غیرمجاز در بخش کشاورزی هر استان از کل تغییرات کاربری غیرمجاز بخش کشاورزی کشور

نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت تعداد ادوات کشاورزی هر استان از کل ادوات بخش کشاورزی

نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت تعداد واحدهای دامی هر استان از تعداد کل واحدهای دامی کشور

نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت تعداد واحدهای دامی هر استان از تعداد کل واحدهای دامی کشور.

نسبت هزینه جاری هر استان به هزینه جاری کشور / نسبت وسعت اراضی کشاورزی هر استان از وسعت کل اراضی کشاورزی کشور.

نسبت هزینه عمرانی هر استان به هزینه عمرانی کشور / نسبت وسعت اراضی کشاورزی هر استان از وسعت کل اراضی کشاورزی

با توجه عدم وجود اطلاعات موجودی سرمایه در زیربخش کشاورزی به تفکیک استانها در مرکز آمار و بانک مرکزی لازم است تا ابتدا این متغیر محاسبه گردند. با توجه به وجود سری زمانی اعتبارات عمرانی از سال ۱۳۶۵، در ابتدا میزان اعتبارات از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۴ جمع شده است تا انباشت سرمایه دولتی در هر استان تا سال ۱۳۸۴ حاصل شود. سپس سهم هر استان از مجموع انباشت سرمایه در سال ۱۳۸۴ از کل انباشت سرمایه کشور بدست آمده است. با توجه به مشخص بودن موجودی سرمایه کل کشور در سال ۱۳۸۴ از حاصلضرب این سهم در عدد موجودی سرمایه کل کشور، موجودی سرمایه هر استان در این سال محاسبه شده است. برای سالهای مورد نظر در این تحقیق یعنی سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲، افزایش موجودی سرمایه کل کشور در هر سال محاسبه شده است تا نرخ رشد سرمایه گذاری در هر سال برای کل کشور به دست آید. از حاصلضرب سهم بدست آمده برای هر استان در بخش قبلی در افزایش موجودی سرمایه کل کشور در هر سال، افزایش موجودی سرمایه برای هر استان در هر یک از سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ بدست آمده است. در نهایت با جمع کردن موجودی سرمایه هر سال با افزایش موجودی سرمایه در آن سال برای تمامی استانها میزان موجودی سرمایه بدست آمده است. همچنین در مطالعه حاضر از شاغلین بخش کشاورزی به عنوان نهاده نیروی کار در این مطالعه استفاده شده است. در جهت برآورد الگوی اقتصادسنجی نیز از روش پانل دیتا بهره گرفته شده است.

نتایج تحقیق

در این مطالعه ویژگی‌های جمعیت، وسعت، تعداد ادوات کشاورزی، تعداد واحدهای دامی و سطح اراضی زراعی و باغی به عنوان معیارهای استعداد در سطح استان‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند. با توجه به محاسبه نسبت بودجه‌های عمرانی و جاری هر یک از استان‌های کشور به نسبت این معیارها، در مجموع با استفاده از میانگین‌گیری این ۱۰ شاخص رتبه‌بندی استان‌ها از دیدگاه استعداد در جدول بعدی ارائه شده است.

جدول ۲. رتبه‌بندی استانها بر اساس شاخص‌های استعداد

رتبه	استان	مقدار شاخص	رتبه	استان	مقدار شاخص
۱	آذربایجان شرقی	۰/۸۳	۱۶	سمنان	۱/۹۸
۲	خراسان رضوی	۰/۸۴	۱۷	کرمانشاه	۲/۰۵
۳	اردبیل	۰/۹	۱۸	لرستان	۲/۰۷
۴	آذربایجان غربی	۱/۰۱	۱۹	گیلان	۲/۲۳
۵	فارس	۱/۰۳	۲۰	کهگیلویه و بویراحمد	۲/۲۹
۶	گلستان	۱/۰۸	۲۱	ایلام	۲/۳۲
۷	اصفهان	۱/۱۱	۲۲	هرمزگان	۲/۳۸
۸	قزوین	۱/۱۹	۲۳	بوشهر	۲/۹۵
۹	مازنداران	۱/۳۴	۲۴	خراسان شمالی	۳/۰۵
۱۰	چهارمحال و بختیاری	۱/۴۲	۲۵	تهران	۳/۴۴
۱۱	همدان	۱/۴۷	۲۶	یزد	۵/۰۷
۱۲	خوزستان	۱/۵	۲۷	سیستان و بلوچستان	۵/۶۹
۱۳	مرکزی	۱/۵۲	۲۸	خراسان جنوبی	۶/۰۷
۱۴	زنجان	۱/۷۱	۲۹	قم	۸/۸۱
۱۵	کردستان	۱/۷۳	۳۰	کرمان	۹/۳۱

ماخذ: یافته‌های تحقیق

از دیدگاه استعداد استان‌هایی مانند آذربایجان شرقی، خراسان رضوی، اردبیل، آذربایجان غربی و فارس پنج استانی هستند که بیشترین تبعیض منفی برای آنها انجام شده است. در مقابل استان‌های کرمان، قم، خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان و تهران استان‌هایی هستند که با توجه به پتانسیل و استعداد موجود در این استان‌ها بیشترین تبعیض مثبت در این استان‌ها از دیدگاه استعداد وجود دارد. نکته دیگر قابل توجه در جدول فوق قرار گرفتن استان‌های مرزی در نواحی جنوبی و شرقی در رده استان‌هایی است که از تبعیض مثبت برخوردار بوده‌اند. در جدول بعدی رتبه‌بندی استان‌ها از دیدگاه نیاز ارائه گردیده است. در این مطالعه نرخ بیکاری، نرخ بیسوادی، تعداد خسارت‌های وارده بر بخش کشاورزی، میزان تغییر غیرمجاز کاربری اراضی در بخش کشاورزی به عنوان متغیرهای اندازه‌گیری نیاز در سطح استان‌های کشور مدنظر قرار گرفته‌اند. با توجه به محاسبه نسبت بودجه‌های عمرانی و جاری نسبت به

هریک از این متغیرها در مجموع رتبه بندی استان‌ها از دیدگاه تبعیض بر اساس نیاز با میانگین‌گیری از هشت شاخص حاصل شده است.

جدول ۳. رتبه بندی استانها بر اساس شاخص های نیاز

رتبه	استان	مقدار شاخص	رتبه	استان	مقدار شاخص
۱	اردبیل	۱/۷۸	۱۶	خراسان شمالی	۴/۷۲
۲	کهگیلویه و بویراحمد	۲/۳۴	۱۷	همدان	۴/۷۲۶
۳	مرکزی	۲/۵۹	۱۸	سمنان	۴/۷۳
۴	ایلام	۲/۶۳	۱۹	فارس	۵/۰۱
۵	آذربایجان غربی	۲/۹۲	۲۰	چهارمحال و بختیاری	۵/۱۳
۶	گلستان	۲/۹۳	۲۱	خراسان رضوی	۵/۳
۷	بوشهر	۳/۰۴	۲۲	خوزستان	۵/۳۶
۸	زنجان	۳/۱۱	۲۳	تهران	۶/۷۹
۹	آذربایجان شرقی	۳/۳۵	۲۴	سیستان و بلوچستان	۱۰/۰۷
۱۰	هرمزگان	۳/۴۲	۲۵	خراسان جنوبی	۱۰/۸۷
۱۱	کرمانشاه	۳/۵	۲۶	یزد	۱۱/۰۱
۱۲	مازنداران	۳/۵۴	۲۷	قزوین	۱۸/۰۴
۱۳	گیلان	۳/۵۶	۲۸	کردستان	۳۲/۶۱
۱۴	لرستان	۳/۶۴	۲۹	قم	۳۳/۱۴
۱۵	اصفهان	۴/۵۸	۳۰	کرمان	۳۴/۲۱

ماخذ: یافته های تحقیق

ارزیابی‌ها بر پایه شاخص‌های نیاز نشان می‌دهد که استان‌های اردبیل، کهگیلویه و بویراحمد، مرکزی، ایلام و آذربایجان غربی بیشترین تبعیض منفی را در بین استان‌های کشور در بازه مورد تحقیق داشته‌اند. این امر نشان می‌دهد که این استان‌ها با توجه به وجود مشکلاتی مانند نرخ بیسوادی، بیکاری، تغییر کاربری اراضی و خسارت‌های وارده بر بخش کشاورزی در مقایسه با سایر استانها از سهم بودجه‌ای کمتری برخوردار بوده‌اند. اما استان‌های کرمان، قم، کردستان، قزوین و یزد استان‌هایی هستند که بر پایه شاخص‌های نیاز از تبعیض مثبت برخوردار بوده‌اند. این امر نشان می‌دهد این استان‌ها بر اساس معیارهای نیازهای تعریف شده، نسبت به سایر استان‌ها از سهم بودجه‌ای بالاتری برخوردار بوده‌اند. بررسی دقیق‌تر اطلاعات جدول فوق نشان می‌دهد که عموماً استان‌های شمالی و غربی کشور با توجه به شاخص‌های نیاز در دسته‌بندی تبعیض منفی قرار دارند. در جدول بعدی به رتبه بندی کلی تبعیض در بین استان‌های کشور از دیدگاه شاخص‌های استعداد و نیاز پرداخته شده است.

جدول ۴. رتبه بندی استانها بر اساس شاخص های استعداد و نیاز

رتبه	استان	مقدار شاخص	رتبه	استان	مقدار شاخص
۱	اردبیل	۱/۳۴	۱۶	فارس	۳/۰۲
۲	آذربایجان غربی	۱/۹۶	۱۷	خراسان رضوی	۳/۰۷
۳	گلستان	۲	۱۸	همدان	۳/۱
۴	مرکزی	۲/۰۵	۱۹	چهارمحال و بختیاری	۳/۲۸
۵	آذربایجان شرقی	۲/۰۹	۲۰	سمنان	۳/۳۵
۶	کهگیلویه و بویراحمد	۲/۳۲	۲۱	خوزستان	۳/۴۳
۷	زنجان	۲/۴۱	۲۲	خراسان شمالی	۳/۸۸
۸	مازنداران	۲/۴۴	۲۳	تهران	۵/۱۲
۹	ایلام	۲/۴۸	۲۴	سیستان و بلوچستان	۷/۸۸
۱۰	کرمانشاه	۲/۷۷	۲۵	یزد	۸/۰۴
۱۱	اصفهان	۲/۸۵	۲۶	خراسان جنوبی	۸/۴۷
۱۲	لرستان	۲/۸۶	۲۷	قزوین	۹/۶۱
۱۳	گیلان	۲/۹	۲۸	کردستان	۱۷/۱۷
۱۴	هرمزگان	۲/۹۱	۲۹	قم	۲۰/۹۷
۱۵	بوشهر	۳	۳۰	کرمان	۲۱/۷۶

ماخذ: یافته های تحقیق

جمع بندی شاخص های نیاز و استعداد در بازه مورد تحقیق نشان می دهد که استان های اردبیل، آذربایجان غربی، گلستان، مرکزی و آذربایجان شرقی در زمره استان هایی هستند که بیشترین تبعیض منفی را داشته اند. در مقابل استان های کرمان، قم، کردستان، قزوین و خراسان جنوبی استان هایی هستند که با توجه به پتانسیل و نیازهای آنها بیشترین تبعیض مثبت را به خود اختصاص داده اند. با توجه به اینکه در مطالعه حاضر بررسی اثر تبعیض بر رشد بخش کشاورزی مدنظر می باشد، در جدول بعدی به بررسی رتبه بندی تبعیض بین استان های کشور، از دیدگاه شاخص های ویژه در بخش کشاورزی پرداخته شده است.

جدول ۵. رتبه بندی استانها بر اساس شاخص های استعداد و نیاز در بخش کشاورزی

رتبه	استان	مقدار شاخص	رتبه	استان	مقدار شاخص
۱	اردبیل	۱/۰۵	۱۶	گیلان	۲/۷۲
۲	آذربایجان شرقی	۱/۳۱	۱۷	بوشهر	۲/۸۶
۳	آذربایجان غربی	۱/۴۱	۱۸	هرمزگان	۳/۱۲
۴	مازنداران	۱/۴۲	۱۹	همدان	۳/۳۱
۵	گلستان	۱/۶۷	۲۰	خراسان شمالی	۳/۵۱
۶	مرکزی	۱/۸۸	۲۱	تهران	۳/۶۶
۷	خراسان رضوی	۱/۹۷	۲۲	سمنان	۴/۰۱
۸	خوزستان	۲/۰۶	۲۳	چهارمحال و بختیاری	۴/۰۹

۸/۰۴	سیستان و بلوچستان	۲۴	۲/۲۳	زنجان	۹
۸/۶۳	خراسان جنوبی	۲۵	۲/۲۴	فارس	۱۰
۸/۹۲	یزد	۲۶	۲/۳۲	کرمانشاه	۱۱
۱۴/۳۸	قزوین	۲۷	۲/۳۸	اصفهان	۱۲
۱۵/۲۳	کردستان	۲۸	۲/۴۵	کهگیلویه و بویراحمد	۱۳
۲۲/۳۱	قم	۲۹	۲/۵۱	لرستان	۱۴
۲۶/۲۵	کرمان	۳۰	۲/۵۵	ایلام	۱۵

ماخذ: یافته های تحقیق

زمانی که صرفاً شاخص‌های مرتبط با بخش کشاورزی در نظر گرفته می‌شوند استان‌های اردبیل، آذربایجان شرقی و غربی، مازندران و گلستان بیشترین تبعیض منفی را به خود اختصاص می‌دهند. این امر نشان می‌دهد این استان‌ها با توجه به پتانسیل‌ها و نیازهای بخش کشاورزی خود کمترین سهم را از بودجه‌های جاری و عمرانی داشته‌اند. در نقطه مقابل استان‌های کرمان، قم، کردستان، قزوین و یزد بیشترین تبعیض مثبت را شامل شده‌اند. بدین معنی که با توجه به استعداد و نیازهای این استان‌ها، توانسته‌اند بیشترین سهم بودجه‌ای را به خود اختصاص دهند. نکته قابل تامل محرومیت استان‌هایی مانند آذربایجان شرقی و غربی، خوزستان و فارس از بودجه‌های عمرانی و جاری با توجه به پتانسیل بالای این استان‌ها از دیدگاه بخش کشاورزی می‌باشد. در نهایت به منظور برآورد اثر متغیرهای تبعیض بر رشد بخش کشاورزی استان‌های کشور از رهیافت اقتصادسنجی داده‌های پانل بهره گرفته شده است. با توجه به وجود ماهیت سری زمانی متغیر در اطلاعات مورد بررسی در ابتدا لازم است که روند ایستایی متغیر مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به ماهیت ترکیبی داده‌ها از آماره‌هایی مانند لوین، فیشر و پسران استفاده شده است.

جدول ۰۶. بررسی ایستایی متغیرها در سطح

نتیجه	سطح احتمال	آماره فیشر	سطح احتمال	آماره پسران	سطح احتمال	آماره لوین	متغیر
عدم ایستایی	۰/۸۴	۳۸/۴۴	۱/۰۱	۱/۰۹	۰/۱۲	۰/۴۱	ارزش افزوده بخش کشاورزی
عدم ایستایی	۰/۹۹۹	۲۴/۷۳	۰/۹۸	۲/۲	۰/۲۲	-۰/۷۴	سرمایه گذاری
عدم ایستایی	۰/۳۳	۱۱/۱۶	۱/۰۹	۱/۸۷	۰/۱۹	۰/۳۲	نیروی کار
ایستایی	۰/۰۰۵	۹۹/۳۲	۰/۰۰۰	-۳/۶۶	۰/۰۲۳	-۱/۱۴	شاخص تبعیض بر پایه نیاز
ایستایی	۰/۰۰۶	۸۵/۵۳	۰/۰۰۱	-۲/۸۸	۰/۰۰۱	-۲/۹۴	شاخص تبعیض بر پایه استعداد
ایستایی	۰/۰۰۶	۷۴/۷	۰/۰۰۰	-۳/۱۴	۰/۰۰۰	-۳/۱۳	شاخص ترکیبی
ایستایی	۰/۰۲	۸۱/۳۶	۰/۰۴	۰/۲۳	۰/۰۲	۰/۹۱	تفاضل اول ارزش افزوده بخش کشاورزی
ایستایی	۰/۰۰۰۱	۹۰/۳۷	۰/۰۲	۱/۰۹	۰/۰۴	-۰/۱۳	تفاضل اول سرمایه گذاری
ایستایی	۰/۰۰۰۰	۹۲/۹۱	۰/۰۵	۰/۳۳	۰/۰۵	۰/۰۲	تفاضل اول نیروی کار

ماخذ: یافته های تحقیق

آماره ها نشان می دهند که متغیرهای تبعیض بر پایه نیاز و استعداد و شاخص ترکیبی در سطح ایستا هستند. اما سه متغیر ارزش افزوده، سرمایه و نیروی کار در بخش کشاورزی در سطح ایستا نمی باشند. لذا از تفاضل اول این متغیرها استفاده شده است. هر سه متغیر با یک بار تفاضل گیری ایستا شده اند. با توجه به استفاده از داده های ترکیبی ابتدا لازم است تا نوع الگوی مورد بررسی از نوع Pool یا Panal مورد آزمون قرار گیرد. با استفاده از آزمون لیمر به بررسی برتری دو الگوی pooled و الگوی پانل با اثرات زمانی پرداخته شده است.

جدول ۷. آزمون لیمر (چاو) برای انتخاب الگوی مناسب

احتمال	آماره	
۰/۰۰۱	۴/۱۷	Period F
۰/۰۰۰	۵۰/۲۲	Period Chi- square

ماخذ: یافته های تحقیق

نتایج آزمون لیمر نشان می دهد که فرضیه صفر مبنی بر برابری اثرات فردی رد شده است. بنابراین الگوی مناسب برای برآورد مدل مورد بررسی در طبقه پانل قرار دارد نه pool. در گام بعدی برای مقایسه الگوی اثرات ثابت و تصادفی از آزمون هاسمن استفاده شده است.

جدول ۸. نتایج آزمون هاسمن برای مقایسه الگوی اثرات ثابت و تصادفی

احتمال	Chi-sq.d.f	آماره	
۰/۰۰۲	3	۰/۷۶	Period Random

ماخذ: یافته های تحقیق

یافته های جدول فوق نشان میدهد که فرضیه صفر مبنی بر برتری الگوی اثرات تصادفی بر الگوی اثر ثابت قابل رد کردن است. لذا در نهایت الگوی اثرات ثابت برای برآورد الگو مدنظر قرار گرفته است.

جدول ۹. نتایج برآورد اثر شاخص های تبعیض بر ارزش افزوده بخش کشاورزی

الگو	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم
عرض از مبدا	-۱۶۷۵۴ (-۱/۲۳)	-۳۲۴۵۶ (-۰/۹۸)	-۲۷۸۶۵ (-۲/۳)	-۱۸۹۷۶۴ (-۱/۹۸)	-۵۴۳۹۸۰ (-۱/۷۶)
نیروی کار	۳۱۲۴۵۶ (۴/۲۴)	۴۳۵۷۰۶ (۳/۳۱)	۵۴۳۰۹۸ (۴/۸۹)	۷۶۳۲۱۰ (۲/۳۴)	۶۳۳۳۰۹ (۳/۲۲)
سرمایه	۴۱۲/۴۱ (۴/۳۳)	۳۱۲/۴۵ (۲/۸۹)	۲۲۰/۶ (۲/۲۲)	۲۱۹/۱۷ (۳/۲۳)	۱۹۱/۱۹ (۳/۱۶)

	۲۰۱۷۸۹ (۲/۶۷)		۲۷۰۶۸۹ (۲/۳۴)		شاخص تبعیض بر مبنای نیاز
	۱۵۰۵۰۱ (۲/۸۳)	۱۹۸۰۲۱ (۳/۱۳)			شاخص تبعیض بر مبنای استعداد
۳۱۲۴۵۶ (۲/۳۱)					شاخص ترکیبی
۱۴۰/۳۴	۱۳۰/۳۹	۱۲۱/۲۹	۱۱۹/۳۲	۹۱/۸۷	آماره F
۲/۰۱	۱/۹۹	۲/۰۳	۲/۰۱	۱/۹۹	دوربین واتسون
۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۸۵	۰/۷۳	۰/۶۶	آماره R ²

ماخذ: یافته های تحقیق

الگوی اول نشان دهنده مدل رشد است که در آن فقط دو متغیر سرمایه و نیروی کار وارد شده است. در این الگو هر دو متغیر معنی دار بوده و دو عامل، حدود ۶۶ درصد تغییرات ارزش افزوده بخش کشاورزی را توضیح می دهند. در الگوی دوم افزودن تبعیض بر پایه نیاز علاوه بر اثر مثبت بر نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی میزان R² را به ۰/۷۳ درصد افزایش داده است. در الگوی سوم شاخص تبعیض بر مبنای استعداد بر الگو اضافه شده است. برای این متغیر در الگو ضریب ۱۹۸۰۲۱ با علامت مثبت و معنی دار حاصل شده است. میزان R² در این الگو ۰/۸۵ بدست آمده است. در مقایسه الگوی دوم و سوم ملاحظه می شود که وارد کردن شاخص تبعیض بر مبنای استعداد علاوه بر داشتن ضریب بزرگتر قدرت توضیح دهندگی مدل را نیز بیشتر افزایش می دهد. در الگوی چهارم دو متغیر تبعیض بر مبنای نیاز و استعداد به صورت جداگانه وارد الگو شده اند. ضریب R² در این الگو به بیش از ۰/۹۴ افزایش یافته است که بیشترین قدرت توضیح دهندگی را در بین مدل های برآورد شده دارد. در الگوی پنجم شاخص ترکیبی در الگو وارد شده است که این متغیر نیز از لحاظ آماری معنی دار بوده و این امر نشان می دهد که برخورداری از تبعیض مثبت می تواند موجب افزایش ارزش افزوده بخش کشاورزی در سطح استان های کشور شود. میزان R² در این الگو نیز در حدود ۰/۹۲ می باشد. مقایسه قدرت توضیح دهندگی الگوها نشان می دهد که متغیرهای تبعیض می توانند در حد مناسبی تفاوت در نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی بین استان ها را تبیین کنند. در الگوی بعدی برآورد متغیرها به صورت لگاریتمی اثر نرخ رشد شاخص های تبعیض بر نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در بین استان های کشور را نشان میدهد.

جدول ۱۰. برآورد اثر رشد شاخص های تبعیض بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی

الگو	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم
عرض از مبداء	-۶/۳۳ (-۲/۰۹)	-۷/۲۸ (-۱/۹۵)	-۱۱/۹۸ (-۴/۱)	-۷/۲۱ (-۰/۵۵)	-۹/۹۱ (-۲/۰۱)
لگاریتم نیروی کار	۰/۸۲۱ (۲/۳۳)	۰/۷۳۲ (۲/۹۹)	۰/۶۶ (۲/۲۸)	۰/۵۵ (۲/۳۴)	۰/۶۷ (۴/۰۱)
لگاریتم سرمایه	۱/۲۱ (۲/۱۷)	۰/۸۵۴ (۲/۶۸)	۰/۷۲۲ (۳/۱۹)	۰/۵۸۱ (۳/۲۳)	۰/۸۱ (۲/۴۹)
لگاریتم شاخص تبعیض بر مبنای نیاز		۰/۲۱۳ (۲/۰۸)		۰/۱۱۸ (۲/۴۸)	
لگاریتم شاخص تبعیض بر مبنای استعداد			۰/۳۸۸ (۳/۰۹)	۰/۲۸ (۲/۹۱)	
لگاریتم شاخص ترکیبی					۰/۷۶ (۴/۲۲)
آماره F	۱۱۱/۳۱	۱۲۱/۰۲	۱۳۴/۰۹	۱۴۱/۷۷	۱۳۱/۲۱
دوربین واتسون	۲/۰۳	۱/۹۸	۱/۹۹	۲/۰۲	۲/۰۲
آماره R ²	۰/۷۰	۰/۷۵	۰/۸۹	۰/۹۶	۰/۹۳

ماخذ: یافته های تحقیق

همانند الگوی قبلی، با افزودن متغیرهای تبعیض علاوه بر معنی داری این متغیرها، قدرت توضیح دهندگی الگوها نیز افزایش یافته است. ضریب های مثبت و معنی دار برای متغیرهای تبعیض در تمامی الگوها، حاکی از اثر معنی دار نرخ رشد تبعیض مثبت بر نرخ رشد ارزش افزوده در بین استان های کشور می باشد. بدین معنی که برخورداری بیشتر از امکانات و منابع ملی در قالب برنامه ریزی و سیاست های دولت، عاملی در جهت رشد و توسعه بخش کشاورزی در بین استان های کشور می باشد. مقایسه بین ضرایب حاصله برای شاخص ها بر مبنای نیاز و استعداد و همچنین افزایش قدرت توضیح دهندگی الگوها با وارد کردن این متغیرها (الگوهای دوم و سوم) نشان می دهد که تبعیض بر مبنای استعداد از اثر بیشتری بر نرخ ارزش افزوده بخش کشاورزی در بین استان ها برخوردار می باشد. علامت مثبت برای این ضریب نشان می دهد که جذب بودجه های جاری و عمرانی بر مبنای استعداد استان ها می تواند موجبات افزایش بیشتر در نرخ ارزش افزوده بخش کشاورزی در بین استانها باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

با فرض وجود تبعیض در بهره‌مندی استان‌های کشور در ارتباط با امکانات ملی، مطالعه حاضر به بررسی تأثیرات این تبعیض بر رشد اقتصادی بخش کشاورزی پرداخته است. مهمترین نتیجه تحقیق حاضر تأثیرپذیری رشد بخش کشاورزی از تبعیض در تخصیص بودجه‌های عمرانی و جاری دولتی می‌باشد. به عبارت دیگر نتایج حاصله نشان می‌دهد که استان‌هایی که تبعیض مثبت در آنها وجود دارد، زمینه توسعه بیشتری در بخش کشاورزی داشته و این امر به ضرر استان‌ها با درجه تبعیض منفی می‌باشد. معنی داری متغیر تبعیض در مطالعه حاضر بیانگر صحیح بودن فرض اصلی مطالعه بوده و نشان می‌دهد چگونگی حکمرانی دولت در ارتباط با تخصیص منابع می‌تواند رشد کشاورزی مناطق را تحت تأثیر قرار دهد. با توجه به بزرگ بودن این اثر لازم است سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در برنامه ریزی و اجرای سیاستهای تخصیص منابع بر تأثیرپذیری بخش کشاورزی توجه داشته باشند. از سویی این اثر مثبت به معنی تقویت رشد در بخش کشاورزی استان‌هایی است که تبعیض مثبت در آنها وجود دارد و عقب ماندگی استان‌ها با تبعیض منفی خواهد بود. خود این عامل می‌تواند در بلندمدت موجب افزایش تفاوت‌های بین منطقه‌ای از دیدگاه توسعه‌ای گردد. که موجب مشکلاتی چون مهاجرت، تأثیرگذاری بر سرمایه انسانی و اجتماعی و غیره خواهد شد. لذا لازم است، در تخصیص بودجه استان‌ها نیازها و استعدادهای هر استان در جهت دستیابی به رشد متوازن در کل کشور مدنظر قرار گیرد. نتیجه‌ای که در مطالعات گوسچین ۲۰۱۶، عزتی و همکاران در سال ۱۳۹۲، شیخ بیگلو و همکاران (۱۳۹۱)، توکلی نیا و شالی (۱۳۹۱) بر آن تأکید شده است. در مطالعه حاضر بالابودن R^2 در الگویی که تبعیض بر اساس استعداد در آن به تنهایی وارد شده و همچنین بزرگتر بودن ضریب این متغیر در تمامی الگوها نشان می‌دهد که تخصیص بودجه بر اساس استعدادهای هر استان نسبت به تخصیص بر اساس نیاز، عاملی موثرتر در جهت تقویت رشد بخش کشاورزی در بین استان‌های کشور می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد با بهره‌گیری از تئوری‌هایی مانند تئوری مزیت نسبی و استفاده از ابزارهایی مانند پیمایش سرزمین پتانسیل و قابلیت‌های هر استان در بخش کشاورزی شناسایی شده و زمینه‌سازی در جهت بهره‌گیری مناسب‌تر از بودجه‌های تخصیص داده شده در جهت توسعه بخش کشاورزی فراهم آید. در مطالعه حاضر در اغلب شاخص‌های مورد بررسی یک تفاوت قابل ملاحظه‌ای در پهنه‌بندی شاخص‌ها ملاحظه گردید. به گونه‌ای که در بسیاری از موارد استان‌های غربی و شمالی از درجه تبعیض منفی‌تری نسبت به استان‌های شرقی و جنوب شرقی برخوردار بوده‌اند. با توجه به اینکه در محاسبه تمامی این شاخص‌ها مسئله نیاز و استعداد مدنظر قرار گرفته است، توجه به این امر در تخصیص بودجه‌های عمرانی و جاری در جهت کاهش تبعیض بین منطقه‌ای و دستیابی به نرخ‌های رشد بالا پیشنهاد می‌گردد. بررسی دقیق‌تر رتبه‌بندی استانها به ویژه از دیدگاه شاخص‌های تخصصی در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد استان‌ها با قابلیت و پتانسیل بالا در بخش کشاورزی مانند

آذربایجان شرقی و غربی، فارس، اردبیل در زمره استان هایی هستند که تبعیض منفی در آنها وجود داشته است. بدون شک توجه به پتانسیل این قطب های کشاورزی کشور و تلاش در جهت رفع نیازهای این مناطق گامی مهم در جهت شکوفایی و توسعه کشاورزی کشور خواهد بود.

منابع

- ۱- ابراهیم زاده، ع.، موسوی، م.، کاظمی زاد، ش. ۱۳۹۱. تحلیل فضایی نابرابری های منطقه ای میان مناطق مرزی و مرکزی ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، سال هشتم، شماره اول: ۲۳۵-۲۱۴.
- ۲- اکبری، ن. خوش اخلاق، ر. دهقانی شبانی، ز. ۱۳۹۰. تحلیل منطقه ای رشد اقتصادی در ایران (با تاکید بر رهیافت 3D). فصلنامه پژوهش های اقتصادی. سال یازدهم شماره ۲: ۱۰۶-۷۸.
- ۳- بیات، مقصود(۱۳۸۸) سنجش توسعه یافتگی روستاهای بخش کوار شهرستان شیراز با استفاده از روش تحلیل خوشه ای. مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، شماره ۳۳.
- ۴- توکلی نیا، ج.، شالی، م. ۱۳۹۱. نابرابری های منطقه ای در ایران. فصلنامه آمایش محیط، شماره ۱۸: ۱۵-۱.
- ۵- رحمانی، ت. حسن زاده، ا. ۱۳۹۰. اثر مهاجرت بر رشد اقتصادی و همگرایی منطقه ای در ایران. فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی، شماره ۵: ۱۹-۱.
- ۶- شیخ بیگلو، ر.، تقوایی، م.، وارثی، ح. ۱۳۹۱. تحلیل فضایی محرومیت و نابرابری های توسعه در شهرستان های ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۶: ۲۱۴-۱۸۹.
- ۷- عزتی، م. شهریار، ل. نجفی، م. شفیع، ع. برآورد تبعیض اقتصادی بین منطقه ای بر رشد اقتصادی استان های کشور. فصلنامه علمی - پژوهشی رشد و توسعه اقتصادی، سال سوم. ۱۲: ۵۶-۴۰.
- ۸- عزتی، ۱۳۹۲. تبعیض اقتصادی بین منطقه ای در ایران. فصلنامه سیاست راهبردی و کلان. سال یکم شماره ۳: ۱۰۲-۷۷.
- ۹- نسترن، مهین و فاتحی، سارا(۱۳۸۸) سطح بندی شهرستان های استان گلستان از نظر شاخصهای توسعه یافتگی با استفاده از روش تحلیل عاملی. مجله جغرافیا و مطالعات ناحیه ای، شماره اول.

- 10- Can derlaria, c., Daly, M. & Hale, G. (2009). Persistent Regional Inequality in China. Federal Reserve Bank of San Francisco.
- 11- Charles, K.K., and Jonathan G. (2007), "Prejudice and the Economics of Discrimination", Working Paper No. 13661, NBER, Cambridge, MA.
- 12- Edward, David and pool, John (1988), worked Exercise in hums Geography. Third pub. Cambridge University Press. Ellen, A.E., Elisa J.G. and Stewart I.D. (2001), "Effects of Perceived Discrimination on Job Satisfaction, Organizational Commitment, Organizational Citizenship Behavior and Grievances", Human Resource Development
- 13- Conroy, H., Demombynes, H. 2008. Density, distance, and division in Latin America and the Caribbean: Analysis with a Unified Local-Level Economic Welfare Map.
- 14- Goschin, Z. 2011. Regional divergence in Romania based on a new index of economic and social development, *Procedia Economics and Finance* 32 (2015) 103 – 110.
- 15- Marino, E. 2015. ECONOMIC DETERMINANTS OF REGIONAL INTEGRATION IN DEVELOPING COUNTRIES, *International Journal of Business and Management* Vol. III, No. 3, 22-39.
- 16- Piazza, J.A. (2011), "Poverty, Minority Economic Discrimination and Domestic Terrorism", *Journal of Peace Research*, 48(3), pp. 339-353.
- 17- Ratna, N. and R. Grafton and T. Kompas (2009) Is diversity bad for economic growth? Evidence from state-level data in the US; *The Journal of Socio- Economics*, 38: 859–870.
- 18- Rupasingha, A. and Chilton J.b. (2009), "Religious Adherence and County Economic Growth in the US", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 72, pp. 438–450.
- 19- Shikova, I. (2011). Policies of the European Union. PH "Sv. Kliment Ohridski", Sofia. (in Bulgarian)
- 20- Viner, J. (1950) *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace
- 21- Shepherd, D., Munoz Torres, R., Mendoz, M. 2017. Economic Growth and Regional Integration in Mexico, *Economic Issues, Vol. 22, Part 1*, 89-110.

The Effect of Discrimination on the Growth Rate of the Agricultural Sector in the Provinces of the Country (Data Panels Approach)

Abstract

According to new growth theories, how to govern in different fields is important for the growth and development of countries. Important part of this effect is to discriminate in the allocation of provincial budgets. This research was designed to explain the effect of provincial discrimination on the growth of agricultural sector. An econometric model using years of information 1392-1385 is estimated using panel approach and indicators of discrimination based on the need and talent of the provinces have been calculated. The main result is that discrimination in favor for profited provinces has positive and significant effect on the growth of the agricultural sector. The results also show that allocate funding based on talents rather to allocate funding based on needs, in order to strengthen the growth of the agricultural sector in the provinces of the country. Therefore, it is suggested to funding needs and talents of each province in order to achieve growth and balanced development of the agricultural sector to be considered.

JEL: R13 ,C23 ,O13

Keywords: Need, Talent, Data panel, Economic convergence